

АГУУЛГА

1.	Төслийн товч танилцуулга	4
1.1.	Компанийн товч танилцуулга	4
1.2.	Төслийн зорилго.....	4
1.3.	Ордын нөөц.....	4
1.4.	Төслийн байршил.....	5
1.5.	Далд уурхайн одоогийн байдал	5
1.6.	Далд уурхайн ашиглалтын системийн сонголт	6
1.7.	Далд уурхайн хүчин чадал, ажиллах горим	7
1.7.1.	Далд уурхайн барилга байгууламж	8
1.8.	2026 оны уулын ажлын төлөвлөгөөний товч.....	8
2.	Бүс нутгийн мэдээлэл, хүн ам, эдийн засгийн төлөв байдлын товч.....	9
2.1.	Байгаль орчин.....	9
2.2.	Газарзүй, хөрс, ургамал, амьтан	9
2.3.	Эдийн засгийн байдал.....	10
2.4.	Засаг захиргаа, хүн ам	10
3.	Төслийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт	12
3.1.	Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөлөл	12
3.2.	Газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх нөлөөлөл.....	12
3.3.	Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл.....	12
3.4.	Амьтны аймагт үзүүлэх нөлөөлөл	13
3.5.	Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл.....	13
3.6.	Нийгэм, эдийн засгийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөл.....	13
3.7.	Тусгай хамгаалалттай газар нутагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл.....	13
3.8.	Түүх соёлын өвд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	14
3.9.	Цацраг идэвхт бодисын нөлөөлөл	14
4.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний агуулга	15
4.1.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулсан аргачлал	15
5.	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	16
6.	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө.....	19
7.	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө ..	19
8.	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	20
9.	Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	20

10.	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	21
11.	Байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	22
12.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь.....	24
13.	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	25
14.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	26
	уул уурхайн төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хяналтын хуудас .	28
	Нэг. Төсөл хэрэгжүүлэгч хуулийн этгээд, төслийн тухай товч мэдээлэл.....	28
	Хоёр. Төсөл хэрэгжүүлэх чиглэлээр олгогддог тусгай зөвшөөрөл, дүгнэлт, лавлагааны товч мэдээлэл.....	30
	Гурав. Химийн бодисын эрсдэл, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	31
	Дөрөв. Байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний тухайн жилийн төсөв	32
	Тав. Мета мэдээлэл	33
	Зургаа. Тухайн жилийн арга хэмжээнээс байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн дүн шинжилгээний хяналтын хуудас	34
	Долоо. Байгаль хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний дүн шинжилгээний хяналт	35
	Найм. Орчны хяналт шинжилгээний төлөвлөгөөний хяналтын хуудас	36

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	16
Хүснэгт 2. Нөхөн сэргээх талбайн хэмжээ	19
Хүснэгт 3. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	20
Хүснэгт 4. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	21
Хүснэгт 5. 2026 оны Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр	22
Хүснэгт 6. Тухайн жилийн БОМТ-ий хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваар	24
Хүснэгт 7. Хог хаягдлыг бууруулах болон устгах арга хэмжээ.....	25
Хүснэгт 8. Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	26

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Уурхайн байршлын зураг.....	5
Зураг 2. Газрын гадаргуугийн одоогийн байдал	6

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Компанийн товч танилцуулга

Төслийн нэр:	“Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны хүдрийн 16-1 биетийг далд аргаар ашиглах” төсөл
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн нэр:	“Си Эм Кэй Ай” ХХК
Улсын бүртгэлийн дугаар:	9019046024
Регистрийн дугаар:	5288703
Ашигт малтмалын дугаар:	MV-016772 /30.75 га/
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг:	Улаанбаатар хот, Баянгол дүүрэг, 7-р хороо, 2.

“Си Эм Кэй Ай” ХХК нь 2009 оноос эхлэн хайлуур жоншны хүдрийн ашиглалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж юм. Тус компани нь Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сумын нутагт орших “Хүдрийн биет 16 1” нэртэй ашиглалтын MV-016772 тоот тусгай зөвшөөрлийг 2011 оны 01-р сарын 31-ний өдрийн АМГТГ-ын Хэлтсийн даргын 274 тоот шийдвэрээр авсан байна.

1.2. Төслийн зорилго

Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сумын нутагт орших MV-016772 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд байх Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны ордын хүдрийн 16-1 биетийг Монгол улсын хууль, холбогдох дүрэм журмын хүрээнд эдийн засгийн хувьд үр ашигтай, байгаль орчинд ээлтэй байхаар уурхайн ашиглалт явуулах цаашлаад улс, орон нутгийн эдийн засагт хувь нэмэр оруулах, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмыг нэвтрүүлэх, орон нутгийн иргэдийг ажлын байраар хангах, уурхайн хаалт, нөхөн сэргээлтийг хийж, орон нутагт хүлээлгэн өгөх зэрэг нь энэ төслийн зорилго оршино.

1.3. Ордын нөөц

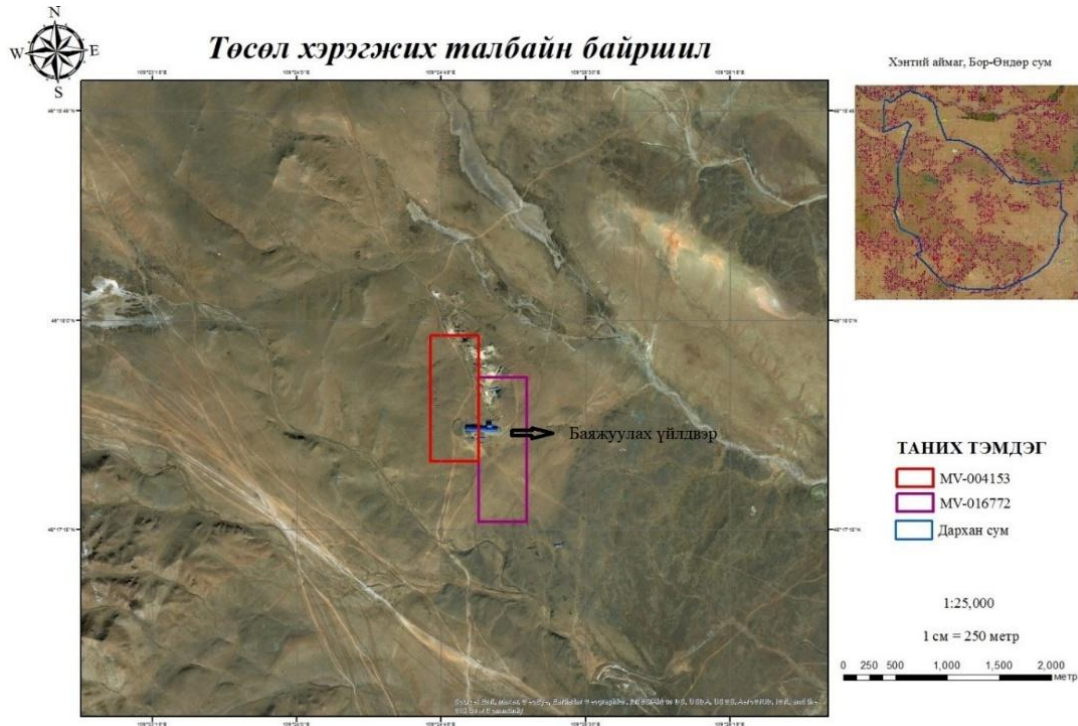
“Хүдрийн биет-16-1” ордын нөөцийг далд уурхайн аргаар ашиглахаар тооцсон бөгөөд ашиглалтын нөөц нь бодитой (В) болон боломжит (С) зэргээр тогтоогдсон.

Далд уурхайн ашиглалтын нөөц нь нийт (В+С) зэргээр 120.6 мян.тн хүдэр бөгөөд дундаж агуулга (CaF₂) 37.5% байна. Үүнд:

1. Бодитой (В) зэргийн нөөц – 112.8 мян.тн
2. Боломжит (С) зэргийн нөөц – 7.8 мян.тн
3. Нийт хайлуур жоншны нөөц – 45.3 мян.тн

1.4. Төслийн байршил

“Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны хүдрийн биет 16-1” ордын талбай нь засаг захиргааны нэгжийн хувьд Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сумын нутагт орших бөгөөд Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 330 км, Бор-Өндөр сумын төвөөс зүүн хойш 3 км зайд байрлана. Талбай нь номенклатурын хувьд L-49-63 хавтгайд байрладаг.

Зураг 1. Уурхайн байршлын зураг

1.5. Далд уурхайн одоогийн байдал

Хүдрийн биет-16-1 талбай дахь хүдрийн 16-р биетэд олборлолтын үйл ажиллагаа огт явуулаагүй бөгөөд уурхайн талбайд “Си Эм Кэй Ай” ХХК-ийн жилд 150.0 мян.тн хайлуур жоншны хүдэр флотацийн аргаар баяжуулах үйлдвэрийг барин үйл ажиллагаа явуулж байна.

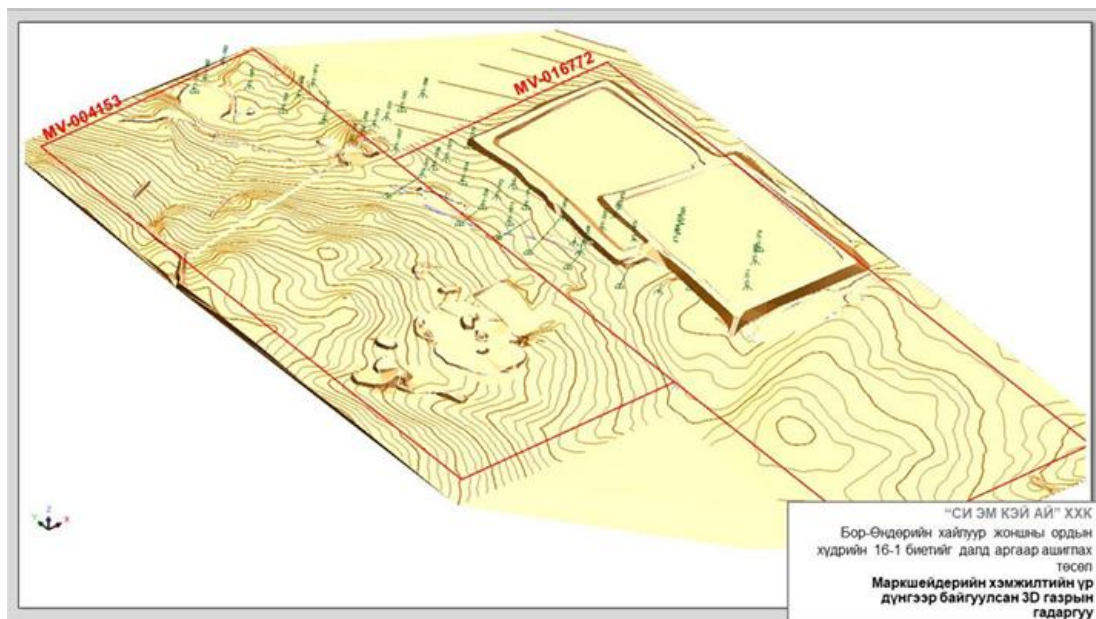
Баяжуулах үйлдвэрийн дэргэд хаягдлыг хуримтлуулах 244 м урт, 144 м өргөн, хамгийн ихдээ 12 м өндөр, 421.6 мян.м³ эзлэхүүнтэй хаягдлын санг байгуулсан байна. Хаягдлын санг “Усны Эрчим” ХХК-ийн боловсруулсан төсөлд үндэслэн гүйцэтгэсэн байна. Хаягдлын санг байгуулахдаа далангийн их биеийг тохирох хөсрөөр байгуулж, сан болон даланг 0.2 м зузаантай элсээр бүрэн хучиж, түүний дээр 300 гр/см² геотекстил ба 1.5 мм зузаантай геомембранаар доторлон байгуулсан байна.

Жонш баяжуулах үйлдвэрийн хүрээнд уурхайн талбайд захиргаа, ахуйн байр, хурлын өрөө, оффис өрөө, амрах өрөө, хоолны заал, ариун цэврийн өрөө, халуун усны

өрөө бүхий 680 м² талбайтай сэндвичэн, иж бүрэн тохижуулсан кемпийг 2023 онд байгуулсан байна. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайн хойд хэсэгт нийт 470 м² талбай бүхий ажилчдын сэндвичэн кемп, 500 м² талбай бүхий спорт тоглоомын талбай, 300 м² талбай бүхий ногооны талбай зэргийг байгуулан ашиглалтад оруулсан байна. Мөн ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайн баруун захад 0.7 га талбай бүхий талбайд тэсрэх материалын агуулахуудыг стандартын дагуу барьж байгуулан улсын комисст хүлээлгэн өгсөн байна.

2014 онд ЭХЯ-ны шийдвэрийн дагуу цахилгаан хангамжийн техникийн нөхцөлийг гаргуулан Бор-Өндөр сумын 110/35/6 кВ-ын “Бор-Өндөр” дэд станцаас 35 кВ-ын агаарын шугам татаж, 35/0.4 кВ-ын дэд станцыг байгуулан үйлдвэр, уурхайн цахилгаан хангамжийг бүрэн шийдсэн байна.

Ордын талбайд 2024 оны 04-р сард “Хясаат ахуун” ХХК ажиллаж маркшейдерийн хэмжилтийн ажлыг гүйцэтгэсэн байна. Уг хэмжилтээр төслийн талбай дээрх объектууд, газрын гадаргуугийн байдал зэргийг эцсийн байдлаар хэмжжээ.

Зураг 2. Газрын гадаргуугийн одоогийн байдал

1.6. Далд уурхайн ашиглалтын системийн сонголт

“Хүдрийн биет-16-1” ордын хүдрийн биет нь дунджаар 78° уналын өнцөгтэй, эгц байрлалтай, 2.65 м орчим зузаантай, чулуулгийн бат бөхийн коэффициент 7.7 бүхий бат бөх чулуулгийн орчинд байрлаж байна. Ийм геологийн болон уул техникийн нөхцөлд хүдэр хоршоолох ашиглалтын системийг хэрэглэх нь хамгийн тохиромжтой гэж үзсэн.

Хүдрийг хоршоолох ашиглалтын системийг хэрэглэх үед блокийг бэлтгэхдээ хүдрийн биетэд параллель чиглэлд хээрийн штрек малталтыг хоосон чулуулаг дундуур нэвтрүүлж, түүнээс орт малталтуудыг хүдрийн биетэд перпендикуляр чиглэлээр нэвтрүүлнэ. Мөн блокийн захаар восстающий малталтуудыг хүдрийн биет дундуур нэвтрүүлж, огтлол штрек малталтуудыг үе шаттайгаар байгуулснаар блокийн бэлтгэл ажлыг хангана. Восстающий газрын гадаргууд хүргэж, агааржуулалт болон тээвэрлэлтийн нөхцөлийг бүрдүүлэн нөөц гарц болгон ашиглана.

Тус ашиглалтын системийг хэрэглэхэд хүдрийн биетийн уналын өнцөг 55° -аас дээш, олборлох зузаан нь 1.0 м-ээс их, чулуулгийн тогтвортой байдал хангалттай байх шаардлагатай бөгөөд ордын нөхцөл эдгээр шаардлагыг бүрэн хангаж байна.

Бэлтгэл ажлын хүрээнд блок доторх холбоос малталтуудыг тодорхой зайтайгаар нэвтрүүлж, хүний явуулыг налуу байрлалтайгаар зохион байгуулна. Олборлолтыг хэвтээ үеэр, дунджаар 1.5–2.5 м өндөр үеэр явуулах ба өрөмдлөг, тэсэлгээний аргаар хүдрийг нураан олборлоно. Өрөмдлөгийн өмнө ажлын талбайн аюулгүй байдлыг хангаж, шаардлагатай тохиолдолд бэхэлгээ хийж ажиллана.

Тэсэлгээний дараа хүдрийн тодорхой хэсгийг эхний ээлжид буулгаж, блокийн нөөцийг бүрэн нураасны дараа үлдсэн хүдрийг бүрэн буулган олборлоно. Блокийн хэмжээг хүдрийн биетийн тогтоцоос хамааран ойролцоогоор 40 м өндөр, 45–50 м урт байхаар сонгосон бөгөөд олборлолтыг мөчлөгт горимоор явуулна.

Олборлолтын явцад хажуугийн чулуулгийн тогтворжилтыг хангах шаардлагатай тохиолдолд бэхэлгээ хийж, аюулгүй ажиллагааг мөрдөн ажиллана. Мөн хүдрийг буулгах явцад мөргөцөгт нэвтрэхийг хориглох зэрэг аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг чанд мөрдөнө.

1.7. Далд уурхайн хүчин чадал, ажиллах горим

Далд уурхайн хүчин чадал: Далд уурхайн олборлолтын хүчин чадал нь геологи, уул техникийн нөхцөл, малталт нэвтрэлтийн ажлын хэмжээ, олборлолтын технологи болон тоног төхөөрөмжийн уялдаа зэргээс хамаарч тодорхойлогдоно.

Тухайн ордын хувьд хүдрийн биетийн зузаан, уналын өнцөг, чулуулгийн шинж чанарт тулгуурлан далд уурхайн жилийн хүчин чадлыг тооцоолсон бөгөөд уурхайн хүчин чадлыг тогтвортой хангах зорилгоор олборлолт, бэлтгэл малталт, тээвэрлэлт, агааржуулалт зэрэг ажлуудыг уялдаа холбоотой зохион байгуулна. Мөн тоног төхөөрөмжийн сонголт, ашиглалт, ажиллах хүчний зохион байгуулалтыг оновчтой төлөвлөснөөр уурхайн хүчин чадлыг жигд, тасралтгүй хангах нөхцөл бүрдэнэ.

Далд уурхайн ажиллах горим: Далд уурхай нь хоногт 2 ээлжээр, ээлж бүр 8 цагийн үргэлжлэх хугацаатайгаар ажиллахаар төлөвлөсөн. Жилийн нийт 365 хоногоос амралтын болон цаг агаарын саатлын хоногийг хасаж тооцоход жилд 335 хоног ажиллах горимтой байна.

Ээлжийн хугацаанд бэлтгэл, завсарлага болон сул зогсолтыг тооцсоны дараа ээлжийн цэвэр ажиллах хугацаа дунджаар 6.17 цаг бөгөөд ээлжийн цаг ашиглалт 77% байна. Ийнхүү уурхайн жилийн нийт цэвэр ажиллах цаг 4132 цаг байна.

1.7.1. Далд уурхайн барилга байгууламж

Уурхайн бэлтгэл ажлын хүрээнд уурхайн барилга байгууламжийг барьж ашиглалтад оруулаад байна. Уурхайн хотхонд дунджаар 80 хүн амьдрах ажилчдын амрах байр, хотхоны гал тогоо, халуун ус, спорт талбай, машины зогсоол, граж, агуулах зэргийг барьсан. Төслийн талбайн дэд бүтцийн хүрээнд дараах барилга байгууламжийг барьж ашиглалтад оруулж улсын комиссоор оруулсан. Үүнд:

- Ажиллах хүчний орон сууц, үйлчилгээний байгууламж
- Оффис
- Засварын газар
- Тэсрэх материалын агуулах
- Бусад инженерингийн байгууламжууд

1.8. 2026 оны уулын ажлын төлөвлөгөөний товч

2026 онд В-2 хүдрийн биетийн В-1, В-2, В-3, В-4, В-5 дугаар блокуудыг ашиглана. ТЭЗҮ-ийн төслөөр ордыг далд аргаар ашиглахаар тооцсон байна. Ордыг нээхдээ босоо гол амаар нээж ашиглахаар тооцсон байна. 2026 онд:

- ЭБМЗ-ийн 2010 оны 06-р сарын 18-ны өдрийн ХХ-08-08 тоот дүгнэлтээр хүлээн авч, Улсын нөөцийн нэгдсэн санд бүртгүүлсэн нөөцийн бодитой В зэргийн 124.5 мян.тн хайлуур жоншны хүдрийн нөөцөөс 45 мянган тонн үйлдвэрлэлийн нөөцийг ашиглах ба дундаж агуулга 39.42 хувь, хайлуур жонш 17.74 мян.тонн ,
- Хүдэр хоршоолох ашиглалтын системийг ашиглахаар төлөвлөсөн,
- Тухайн жил нэг босоо ам шинээр гаргаж, 250 м тээврийн штрех бэлтгэл малталтын ажил хийх ба 680 м³ .
- Байгаль орчин нөхөн сэргээлтийн сэргээлтээр уурхай болон баяжуулах үйлдвэр нийлээд 1000 мод тарихаар төлөвлөсөн.
- Өөрийн үйлдвэрт нийлүүлэх тул ямар нэг ялгалт хийхгүй байна.

2. БҮС НУТГИЙН МЭДЭЭЛЭЛ, ХҮН АМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ

2.1. Байгаль орчин

Уур амьсгал: Судалгааны талбай нь жилийн дөрвөн улирал ээлжлэн солигддог эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай. Улирлын температурын зөрүү их. Өвөл нь -37.50 хүртэл хүйтэрнэ. Зун хамгийн их халж +34.90С -ээс +400С хүрнэ. Жилд унах хур тунадасны хэмжээ дунджаар 277 мм бөгөөд үүний 70 гаруй хувь нь зуны улиралд бууна. Жил бүрийн 10-р сарын сүүл үеэс цас орж хүйтний улирал эхэлдэг. Салхины хурд 3-5 м/сек-ээс 18 м/сек хүрнэ. Заримдаа түүнээс ч хүчтэй шороон шуурга шуурна.

Уул зүй: Энэ нутаг нь газар зүйн бүсийн ангиллаар хээр талын бүсэд хамрагдана. Тус нутагт өндөр уул нуруу, гол мөрөн байхгүй. Газрын гадаргуу нь жижиг гүвээ, толгод, тэгшивтэр тал гадаргаас бүрдэнэ. Хэнтий аймгийн Бор Өндрийн нутаг дэвсгэрт оршиж буй тус талбай нь 1280-1400 м-ийн өндөрлөгтэй уул толгод, ухаа гүвээ тэдгээрийн хоорондох тэвш маягийн хөндий тал зонхилсон тал хээрийн бүсэд хамаарагдана. Талбайн хэмжээнд хамгийн өндөрлөг цэг нь 1447.56 м өндөртэй Их бор овоо, хамгийн нам дор цэг нь 1271.1 м өндөрлөг бүхий Бор өндрийн булгийн хөндий юм. Уулс хяр толгодын орой тэгш мөлгөрдүү гадаргатай, хааяа 0.6-1.2 м өндөртэй цахиурлаг чулуулгаас тогтсон дэл, судал тод ялгарч харагддаг.

2.2. Газарзүй, хөрс, ургамал, амьтан

Газар зүй: Газарзүйн байршил нь Хэнтий аймгийн баруун өмнөд хэсэгт урд талаараа Дорноговь аймгийн Айраг сум, бусад хэсгээрээ Дархан сумтай хиллэдэг. Байгаль, газарзүйн онцлог нь далайн түвшнээс дээш 1000-1500 м өргөгдсөн. Физик газарзүйн хувьд Монголын Дорнод талын их мужийн халхын дундад ухаа гүвээт талын тойрогт, Байгалын бүсийн хувьд хуурай хээрийн бүсэд тус тус багтдаг. Тус суманд өвөрмөц тогтоцтой газар олон байдаг. Үүнээс дурдвал Бор-Өндөр, Өлгий, Бумбат зэрэг далайн түвшнээс дээш 1400-1600 метрт өргөгдсөн уул хайрхнууд бий.

Ургамал: Тус сумын нутаг ботаник газар зүйн мужлалаар дээгүүр, Монголын хээрийн тойргийн Нялгын районд хамаарна. Уулын хээрт: Цахилдаг, алаг өвст, хиаг-хялганат, бужмаг, хонгорзул, улалж, бут бударгана, харгана, халгай, буурцагт өвсний төрөл зонхилно. Тал хээрт: Үетэн хялганат, хазаар өвс, хиаг-хялганат, шарилж, лууль, дэрс болон амт чанар, шимт сайтай үетэн, буурцагт, алаг өвсний төрлийн ургамал зонхилно. Мөн гол, булаг, нуур тойрмын хөвөөгөөр хиаг, хазаар өвс, салхин ерхөг, дэрс, харгана,

адамсын агь, хэрс зэрэг ургамал ургадаг ба сумын урд говирхог талаараа таана, мангир, хөмүүл, ерхөг, үетэн хялганат, алаг өвс, жижиг бутан үетэн, ботуульт ургамал зонхилон ургадаг байна. Сумын нийт бэлчээрийн 4.5% нь цэвэр бэлчээр, 59% нь сөөгт бэлчээр, 22% нь чулуурхаг бэлчээр, 14.5% нь довонтой бэлчээр байна. Эмийн ургамлаас: Юлдэн тарваган шийр, өргөст сарнай, нохойн хошуу, говийн ганга, таван салаа, царван, хөх дэгд, шар дэгд, цөс өвс, арц, банздоо, бошго, сөд, соргол зэрэг олон зүйлийн эмийн ургамал ургадаг.

Агнуурын ан амьтан: Чоно, үнэг, хярс, бор туулай, дорго, хүрнэ, мануул, цагаан зээр, тарвага зэрэг ан амьтан элбэг тааралдах ба сүүлийн жилүүдэд байгалийн хувьсан өөрчлөлт, хүний буруутай үйл ажиллагааны улмаас тарвага, цагаан зээр зэрэг агнуурын ан амьтад эрс ховордсон байна. Жигүүртэн шувуу, махчин шувууд: Энэ төрлийн шувуудаас Дархан сумын нутаг дэвсгэрт бүх төрлийн бүргэд, шилийн сар, идлэг шонхор, начин шонхор, зээрд шонхор, тас, элээ, шар шувуу. Бусад элбэг шувууд: Хөхвөр тагтаа, соотон гуйвалга, хотны бүгээхэй, хэрээ, бөвөөлжин өвөөлж, болжморууд, монгол божрог, улаавар бужмар, ногтруу, тольг дунхай зэрэг шувуудаас гадна агнуурын шувууд болох дагуурын ятуу, цагаан ятуу, тоодог шувууд тааралдана.

2.3. Эдийн засгийн байдал

Хүн ам харьцангуй ихтэй, гол төлөв уул уурхайн үйлдвэрүүд болон төмөр замын өртөөнүүдэд ажил эрхэлдэг. Тус бүс нутаг нь өндөр хүчдэлд холбогдсон, төмөр замд холбогдсон, уулын баяжуулах үйлдвэртэй, дэд бүтэц сайн хөгжсөн ба эдийн засгийн хувьд таатай нөхцөл бүрдсэн нутаг юм. Бор-Өндөр сумын хэмжээнд нийт 50.9 мянган толгой малтай ба үүнээс Тэмээ-64, Адуу-1887, Үхэр-1594, Хонь-21945, Ямаа-25472, эрлийз болон нутгийн шилмэл омгийн 1.1 мянган толгой мал тоологдсон байна. Тус сум 5 га талбайд төмс, 4.3 га талбайд хүнсний ногоо тариалж, жилд дунджаар 97 тн төмс, 70 тн хүнсний ногоо хураан авдаг байна.

2.4. Засаг захиргаа, хүн ам

Засаг захиргаа: Хэнтий аймаг нь 80.3 мянган хавтгай дөрвөлжин километр нутаг дэвсгэртэй 17 сум, 83 багтай. Хамгийн том газар нутагтай сум болох Өмнөдэлгэр сум нь 10.9 мянган км² нутаг дэвсгэртэй бол хамгийн жижиг газар нутагтай нь Мөрөн сум буюу 2.2 мян км² нутагтай дэвсгэртэй юм. Хойд талаараа ОХУ-тай хил залгана. Улс дотор Дорнод, Сүхбаатар, Дорноговь, Говьсүмбэр, Төв, Сэлэнгэ аймгуудтай, нийслэлийн Багануур дүүрэгтэй хиллэдэг.

Хүн ам: Хэнтий аймаг нь 77.6 мянган хүн амтай. Нийт хүн амын 50.5% нь эрэгтэй, 49.5% нь эмэгтэйчүүд тус тус байна. Хэнтий аймгийн хувьд хүн ам нь сүүлийн 5 жилийн турш тасралтгүй өсөж байна. Бор-Өндөр сум нь хүн амын тоогоор аймагтаа тэргүүлдэг ордог. Хүн амын нягтралаар хамгийн өндөр буюу 60.99 хүн/га байна. Бор-Өндөр сумын 1-р баг Бор Өндөр, 2-р баг Холбоо, 3-р баг Бумбат, 4-р баг Уурхайчин, 5-р баг Хүйх, 6-р баг Өлгий гэсэн нийт 6-н багтай. Зургаан багийн нийт 2439 өрх, 9119 хүн амтай. Нийт хүн амын 4600 нь эрэгтэй үүний 275 нь хөдөөгийн иргэд, 4519 эмэгтэй үүний 239 нь хөдөөгийн иргэд байна. Тус суманд Халх, Казах, Дөрвөд, Буриад, Торгууд, Урианхай, Дарьганга, Үзэмчин зэрэг олон ястан үндэстэн амьдардаг.

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

3.1. Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөлөл

Төслийн үйл ажиллагааны явцад агаарын чанарт нөлөөлөх гол эх үүсвэр нь уулын ажил, тээвэрлэлт болон тоног төхөөрөмжийн ажиллагаанаас үүсэх тоосжилт, утаа юм. Үүнд хүдрийн олборлолт, овоолгоос үүсэх тоосжилт болон тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүдэлтэй замын тоосжилт голлон нөлөөлнө. Мөн баяжуулах үйлдвэрт хүдэр тээвэрлэх автомашины хөдөлгөөн болон уурхайн техник, тоног төхөөрөмжийн яндангаас ялгарах хорт хий нь агаарын бохирдолд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлөх боломжтой.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр эдгээр нөлөөлөл нь ихэвчлэн багаас дунд зэргийн эрчимтэй, дунд хугацаанд үргэлжлэх шинжтэй гэж үзэгдсэн.

3.2. Газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх нөлөөлөл

Төслийн үйл ажиллагааны явцад уурхайн талбай, барилга байгууламж, зам талбай байгуулах, тээвэрлэлт хийх зэрэг ажлаас шалтгаалан газрын гадарга эвдрэх, шимт хөрс хуулалт явагдах, хоосон орон зай үүсэх зэрэг сөрөг нөлөөлөл үүснэ. Мөн хөрсний овоолго, техник, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс хөрсний бүтэц алдагдах, талхагдах нөлөөлөл илэрч болзошгүй. Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдал, шатах тослох материалын асгаралт зэргээс хөрсний бохирдол үүсэх эрсдэлтэй.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр эдгээр нөлөөлөл нь ихэвчлэн багаас дунд зэргийн эрчимтэй, дунд хугацаанд үргэлжилнэ.

3.3. Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл

Төслийн үйл ажиллагааны явцад барилга байгууламж, зам талбай, овоолго үүсэх, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс шалтгаалан ургамлан нөмрөг доройтох, устах, талхлагдах сөрөг нөлөөлөл үүсэх боломжтой. Мөн тоосжилтын нөлөөгөөр ургамлын навч, иш бохирдож, фотосинтезийн үйл ажиллагаа буурах, ургалт саарах нөлөөлөл илэрч болзошгүй. Түүнчлэн хөрсний эвдрэл, хээржих үйл явц нэмэгдэх нь ургамлын бүтцэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нь ихэвчлэн багаас дунд зэргийн эрчимтэй, дунд хугацаанд үргэлжилнэ.

3.4. Амьтны аймагт үзүүлэх нөлөөлөл

Төслийн үйл ажиллагааны явцад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн, хүний үйл ажиллагаа нэмэгдэх, дуу чимээ үүсэх зэргээс шалтгаалан амьтдын амьдрах орчинд нөлөөлж, үргэх, дайжих сөрөг нөлөөлөл үүсэх боломжтой. Мөн зам талбай, барилга байгууламж, олборлолтын үйл ажиллагааны нөлөөгөөр амьдрах орчин доройтож, зарим амьтдын байршил өөрчлөгдөх, жижиг амьтад өртөж хорогдох эрсдэлтэй. Хог хаягдал, бохирдлоос шалтгаалан амьтдын идэш тэжээлийн орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нь ихэвчлэн бага, зарим тохиолдолд дунд зэргийн эрчимтэй, дунд хугацаанд үргэлжлэх шинжтэй байна.

3.5. Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Төслийн үйл ажиллагааны явцад гадаргын усанд шууд нөлөөлөл бага боловч гүний усны нөөцөд тодорхой хэмжээний сөрөг нөлөөлөл үүсэх боломжтой. Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн ус ашиглалт нэмэгдэх, шүүрлийн ус үүсэх, хог хаягдал болон шатах тослох материалын зохисгүй менежментээс шалтгаалан гүний болон гадаргын ус бохирдох эрсдэлтэй. Мөн хөрсөөр дамжин бохирдуулагч бодис усанд нэвчих боломжтой.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нь ихэвчлэн дунд, зарим тохиолдолд бага зэргийн эрчимтэй, дунд хугацаанд үргэлжлэх шинжтэй байна.

3.6. Нийгэм, эдийн засгийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Төслийн хэрэгжилтийн явцад хүн амын шилжилт хөдөлгөөн нэмэгдэх, дуу чимээ, хөдөлгөөнөөс шалтгаалан орон нутгийн иргэдийн амгалан тайван байдалд нөлөөлөх, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалтай холбоотой эрсдэл үүсэх, зарим тохиолдолд нийгмийн үйлчилгээний ачаалал нэмэгдэх зэрэг сөрөг нөлөөллүүд илэрч болзошгүй байна. Мөн малчдын бэлчээрийн талбайд тодорхой хэмжээний хязгаарлалт үүсэх, зам тээврийн хөдөлгөөн нэмэгдэх, хог хаягдлын зохисгүй менежментээс орчны бохирдол үүсэх эрсдэлтэй.

Нөлөөллийн үнэлгээгээр дээрх сөрөг нөлөөллүүд нь ихэвчлэн бага, зарим тохиолдолд дунд зэргийн эрчимтэй, орон нутгийн түвшинд илрэх шинжтэй байна.

3.7. Тусгай хамгаалалттай газар нутагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны хүдрийн 16-1 биетийг далд аргаар ашиглах төсөл нь гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан

бүхий газрын хилийн зааг, улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хил заагтай давхцалгүй байна.

3.8. Түүх соёлын өвд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны хүдрийн 16-1 биетийг далд аргаар ашиглах төслийн талбайд түүх дурсгалын зүйлс болон археологи, палеонтологийн олдвор бүртгэгдээгүй байна. Гэсэн хэдий ч цаашдын үйл ажиллагааны явцад археологи, палеонтологийн олдвор илэрвэл төсөл хэрэгжүүлэгч энэ талаар орон нутгийн захиргаа болон мэргэжлийн байгууллагад мэдэгдэж зохих арга хэмжээ авах үүрэг хүлээнэ.

3.9. Цацраг идэвхт бодисын нөлөөлөл

Төслийн талбайд хийсэн лабораторийн шинжилгээний дүнгээр хөрсний цацрагийн үзүүлэлтүүд нь байгалийн дундаж түвшинд, зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс хэтрээгүй байна. Иймд төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэн цацраг идэвхт бодисын нөлөөлөл үүсэхгүй, хүн ам болон байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлэх эрсдэлгүй гэж дүгнэсэн.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ АГУУЛГА

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төслийн хэрэгжилтийн явцад үүсэх байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах, нөхөн сэргээх, орчны хяналт-шинжилгээг хэрэгжүүлэх, холбогдох хууль тогтоомж, стандартын шаардлагыг ханган ажиллахад чиглэсэн төлөвлөлтийн баримт бичиг болно.

Энэхүү төлөвлөгөөний зорилго нь:

- Байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах
- Байгалийн нөөцийг зохистой ашиглах
- Орчны хяналт-шинжилгээг тогтмол хэрэгжүүлэх
- Байгаль орчны хууль тогтоомж, стандартын хэрэгжилтийг хангах
- Төслийн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангах

4.1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулсан аргачлал

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа “Байгаль орчныг хамгаалах хууль”, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль”-ууд болон Байгаль орчны Сайдын тушаалаар баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө хянан батлах тайлагнах” журам, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийх аргачилсан заавар”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний шинжилгээ хийх журам”, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээ” зэргийг удирдлага болгон ажилладаг.

БОМТ боловсруулахдаа дараах дарааллын дагуу гүйцэтгэсэн.

1. Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний үр дүнг нэгтгэн дүгнэх
2. Төслийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тодорхойлох
3. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг боловсруулах
4. Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр боловсруулах
5. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний зардал, хугацаа, хэрэгжүүлэгчийг тодорхойлох
6. Оролцогч талуудын оролцоог хангах, санал тусгах

Энэхүү төлөвлөгөө нь уурхайн үйл ажиллагаа явуулах хугацаанд мөрдөгдөнө.

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хүснэгт 1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Агаарын чанар					
Уурхайн бэлтгэл ажлын үед шороон зам, талбайгаас тоосжилт үүсэж агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Уурхайн олборлолт, хөрсний овоолго үүсгэх, түр шороон замаар тээвэрлэлт хийх үед усалгаа хийх	Босоо гол ам, хөрсний овоолго, зам	3.0	Жил бүр 5-9 сард салхи, хуурайшилт ихтэй өдрүүдэд	MNS 4585:2016 Агаарын чанарын техникийн ерөнхий шаардлага MNS 5885-2008 Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэм хэмжээ. Техникийн ерөнхий шаардлага Агаарын тухай хууль Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль
	Уурхайн дотоод шороон замыг тогтмол засаж сайжруулах, нягтаршуулах	Уурхайн дотоод зам	Үйл ажиллагааны зардлаар	Жил бүр	
	Уурхайн тээвэрлэлтийн замын тогтмол маршрутыг төлөвлөж, шаардлагагүй олон салаа зам гаргахгүй байх	Уурхайн тээвэрлэлтийн зам	Үйл ажиллагааны зардлаар	Тээвэрлэлтийн туршид	
	Уурхайн түр шороон зам дагуу MNS 4597:2014 стандартын дагуу замын тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулах	Уурхайн тээвэрлэлтийн зам	3.56	2026 онд	
	Уурхайн замд тээврийн хэрэгслийн хурдыг хязгаарлах зохицуулалт хийх (уурхайн дотоод зам дээр ачаатай тээвэрлэлт хийхдээ хурдны хязгаарыг 20 км/цагт тогтмол барих ба ачаагүй үед хурдны	Уурхайн дотоод зам	Үйл ажиллагааны зардлаар	Тээвэрлэлтийн туршид	

	хязгаарыг 30 км/цагт барих)				
	Уурхайн олборлолтын талбай, түр зам, ажилчдын кемп зэрэг газруудад агаарын тоосжилтын хэмжилтийг тогтсон хуваарийн дагуу хийх, хэмжилтийн үр дүнг хянаж, зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс хэтэрсэн тохиолдолд тоос бууруулах арга хэмжээг авах	Гол ам, уурхайн түр зам, ажилчдын кемп	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав.	Жилд 2 удаа	
	Тээврийн хэрэгслүүдийн орчны агаарт бий болгох бохирдлыг багасгах үүднээс засвар үйлчилгээг тогтмол хуваарийн дагуу хийх, ашиглалтын хугацаа дууссан, утаа ихээр ялгаруулдаг машин техникийг үйл ажиллагаанд ашиглахгүй байх	Машин техникүүд	Үйл ажиллагааны зардлаар	Жил бүр	
Усан орчин					
Усны эх үүсвэр бохирдох эрсдэл	Усны чанарт (pH, EC, TDS) лабораторийн шинжилгээ хийлгэж хяналт тавих	Усны эх үүсвэр	2.0	Жил бүр	MNS 0900-2018, “Ундны усны чанарын стандарт” Ус ашигласны төлбөр (Засгийн газрын 2005 оны 7-р тогтоол) MNS 4943:2015, “Хүрээлэн байгаа орчин. Усны чанар. Хаягдал ус

	Ус ашиглах гэрээ, боломжит нөөцийн дүгнэлтэд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашиглахгүй байх	-	Үйл ажиллагааны зардлаар	Жил бүр	
Газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвч					
Хог хаягдлаас хөрс бохирдох, тархах Тос, шатахуун асгаралтаас хөрс бохирдох Уурхайн үйл ажиллагаанаас хөрсний эвдрэл үүсэх	Хог хаях, шатах тослох материал асгах, хөрсний бохирдол үүсгэхээс сэргийлэх, олон салаа зам гаргахгүй байх талаар жолооч операторуудад сургалт явуулах	Бүх жолооч нарт	1.0	Жилд 1 удаа	MNS 5916-2008 “Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт”, MNS 5914:2008 Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томьёо, тодорхойлолт MNS 5850-2019, “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ” MNS 5850:2019 Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5914:2008 Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томьёо, тодорхойлолт
	Автомашин зогсоолыг цементэн хучилттай болгох	Бүх зогсоол	1.5	2026	
	Асгаралт шингээгч материал (песок, сорбент) ашиглан бохирдлыг шуурхай цэвэрлэх, бохирдсон хөрсийг зайлуулах	Засварын талбай	0.6	Тухай бүр	
	Шимт хөрсийг олборлолтын өмнө хуулж тусад нь хадгалах, дараа ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлэх	Олборлолтын талбай	Дотоод зардлаар	Ажил эхлэх үед	
Нийт дүн сая.төг			11.66		

6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Нөхөн сэргээлтийг хаалтын үед хийх буюу хаалтын төлөвлөгөөнд багтаана. 2026 онд Биологийн нөхөн сэргээлт болон тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд өөрийн зардлаар 2000 мод тарина мөн техникийн нөхөн сэргээлт энэ онд хийгдэхгүй тул тусгаагүй.

Хүснэгт 2. Нөхөн сэргээх талбайн хэмжээ

№	Талбайн нэр	Хэмжээ, га	Хийгдэх ажил	Зардал мян.төг
1	Эзэмшлийн талбайд, орон нутгийн төлөвлөсөн талбайд	0.02	3000 мод тарина	Өөрийн зардлаар

7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн далд уурхайн ашиглалтын онцлогоос шалтгаалан ашиглалтын жилүүдэд нөхөн сэргээлт хийх талбай хязгаарлагдмал тул дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Хэнтий аймгийн Байгаль орчны газар болон сумын Засаг даргын тамгын газраас биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний хүрээнд тарвага нутагшуулах арга хэмжээнд оролцох санал өгсний дагуу тарвага нутагшуулахад шаардагдах санхүүгийн асуудалд дэмжлэг үзүүлэхээр төлөвлөж байна. Тарвага нутагшуулах зардлыг тухайн үед нь Бор-Өндөр сумын ЗДТГ-с ирүүлэх хүсэлтийн дагуу бүрэн шийдвэрлэнэ.

Хүснэгт 3. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1.	Төслийн үйл ажиллагааны улмаас биологийн олон янз байдалд үзүүлэх нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах	Тарвага нутагшуулах арга хэмжээнд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх	Бор-Өндөр сумын нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлэх тарвага нутагшуулах, хамгаалах арга хэмжээний зардал	15.0	ЗДТГ-ын хүсэлтийн дагуу	Монгол Улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Амьтны тухай хууль, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, БОАЖ-ын сайдын баталсан Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах журам
Нийт				15.0		

8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн талбайд айл өрх, өвөлжөө хаваржаа байхгүй бөгөөд нүүлгэн шилжүүлэх ажил хийгдэхгүй болно.

9. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус ордын лицензийн талбайд археологи болон палеонтологийн судалгааг явуулж археологи болон палеонтологийн олдворгүй болохыг тогтоосон тул төлөвлөгөө боловсруулах шаардлагагүй. Харин далд уурхайн олборлолт явуулж байх үед түүх, соёл, археологи, палеонтологийн холбогдолтой зүйлс илэрвэл түүнийг хамгаалалтад байлгаж, нэн даруй мэргэжлийн байгууллагад хандан зохих журмын дагуу шийдвэрлүүлэх болно.

10. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хүснэгт 4. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Хэрэгжүүлэх давтамж	Нийт зардал сая.төг	Хариуцах эзэн	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт аргачлал
ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ						
Болзошгүй осол, саатал, техник технологийн шугам сүлжээний гэмтэл, зам тээврийн осол, галын гэнэтийн аюул үүсэх, байгалийн гамшиг	Гал унтраах анхан шатны багаж (галын хор) худалдан авч байрлуулах	Нийт талбай барилга байгууламжид	Жил бүр	0.5	ХАБЭА	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль Галын аюулгүй байдлын тухай хууль MNS 4597:2014 “Авто замын тэмдэг, тэмдэглэгээ. Ерөнхий шаардлага” MNS 4968:2000 “Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Ерөнхий шаардлага”
	Ажилчдыг гал түймэр унтраах сургалтад хамруулах	Бүх ажилтан	Жил бүр	1.0	ХАБЭА	
	Онцгой нөхцөлд ажил зогсоох	Бүх ажилтан	Шаардлагатай үед	-	Уурхайн инженер	
	Аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаанд хамруулах	Бүх ажилтан	Өдөр бүр ээлжид гарахын өмнө	-	ХАБЭА	
	Анхны тусламжийн иж бүрдэл (эмийн сан) бүрдүүлэх	Уурхайн барилга байгууламж машинд	Жилд 1 удаа	0.3	ХАБЭА	
	Жолооч нарт аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа өгөх	Машин механизмын жолооч	Улиралд 1 удаа	Өөрийн зардлаар	ХАБЭА	
	Машин механизмд үзлэг, урьдчилан сэргийлэх засвар хийх	Бүх техник	Сар бүр	Өөрийн зардлаар		
	Замын тэмдэг тэмдэглэгээ (MNS 4597:2014) байрлуулах	Түр зам, уурхайн зам	1 удаа	0.5	Уурхайн инженер	
	Аюулын үед хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөтэй байх	Үйл ажиллагааны турш	Жил бүр	Өөрийн зардлаар	Уурхайн инженер	
	Байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалтыг жилд нэг удаа зохион байгуулах	Үйл ажиллагааны турш	Жил бүр	Өөрийн зардлаар	Байгаль орчны мэргэжилтэн	
Нийт дүн сая.төг				2.3		

11. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Хүснэгт 5. 2026 оны Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамжийн тоо	Нийт зардал, сая.төг	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
1	Агаар орчны бохирдол агаар дахь тоосны агууламж (PM-1.0, PM-2.5, PM-10), дуу чимээ	Уурхайн гол ам, ажилчдын хотхон, уурхайн зам, баяжуулах үйлдвэрийн талбай, овоолго, хаягдлын сан	6 цэгт жилд 2 удаа	1.5	MNS 4585:2016 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 6063:2010 Агаарын чанар - хот суурин газрын гадаад орчны агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэм хэмжээ MNS 6768:2019 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй MNS 3113:1981 Байгаль орчныг хамгаалах. Агаар мандал. Агаарыг бохирдуулах бодисыг тодорхойлох аргад тавих ерөнхий шаардлага MNS 5885:2008 Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэм хэмжээ. Техникийн ерөнхий шаардлага Агаарын тухай хууль 2012.05.17 Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль 2010.06.24
2	Усны ерөнхий химийн шинжилгээ, бактериологийн шинжилгээ (рН, ЕС, TDS, нийт шүлтлэг, хатуулгын хэмжээ, рН, цахилгаан дамжуулах чанар, Cl, SO4, NO2, NO3, CO3, HCO3) Ахуйн хаягдал усны ерөнхий химийн	Ундны усны худаг Шүүрлийн ус	3 цэгт жилд 2 удаа	1.2	MNS /ISO/ 5667-11:2000 Усны чанар- Дээж авах: 11-р бүлэг. Гүний уснаас дээж авах зөвлөмж MNS 6148:2010 Усны чанар. Газрын доорх усыг бохирдуулагч бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 4943:2015 Хүрээлэн байгаа орчин. Усны чанар. Хаягдал ус. Ерөнхий шаардлага

	шинжилгээ, бактериологийн шинжилгээ (рН, ЕС, TDS, нийт шүлтлэг, хатуулгын хэмжээ, рН, цахилгаан дамжуулах чанар)				MNS 0900:2018 Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ Усны тухай хууль 2012.05.17
3	Хөрсний агрохими, нийт азот, хөдөлгөөнт фосфор, солилцох кали, карбонат, Хүнд металл(Cr, Pb, Cd, Ni, Zn), бактери	Уурхайн шимт хөрсний овоолго, ахуйн бохир усны хаягдал орчимд, хотхон, засварын талбай	4 цэгт жилд 2 удаа	1.2	MNS 5850 : 2019 Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 3298 : 1991 Хөрс. “Шинжилгээнд дээж авах. Ерөнхий шаардлага” MNS 3985 : 1987 Байгаль хамгаалал. Хөрс. Ариун цэврийн байдлын үзүүлэлтүүдийн нэр төрөл.
Нийт сая.төг				3.9	

12. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ

Биологийн нөхөн сэргээлтийг орон нутгийн холбогдох мэргэжилтнүүдэд актаар хүлээлгэн өгч холбогдох тайланг орон нутгийн иргэдийн төлөөлөл, сумын удирдлагуудад тайлагнах ажлыг 10 сард багтаан хийж гүйцэтгэнэ. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг олон нийтийн оролцоо, төслийн сөрөг нөлөөлөлд өртөж болзошгүй нутгийн иргэд, орон нутгийн байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэх, хууль тогтоомжид заасан хүрээнд тэдэнд аль болох ойлгомжтой бөгөөд үнэн зөв, бодит мэдээллийг өгч, зөрчигдөж болзошгүй эрхээ хамгаалах санал бодлыг судлан тусгах нь энэ шатны ажлын гол зорилт юм.

Төсөл хэрэгжүүлэгч “Си Эм Кэй Ай” ХХК нь жил бүр БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх ба Байгаль орчны газар, байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, бүх шатны Засаг даргад тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил тутамд тайлагнана. Төсөл хэрэгжүүлэгч “Си Эм Кэй Ай” ХХК нутаг дэвсгэрийн харьяа сум, багийн иргэдийн нийтийн хуралд БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар танилцуулгыг жил тутамд хийнэ.

Хүснэгт 6. Тухайн жилийн БОМТ-ий хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

БОМТ-ий биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацаа	Тайлагнах зардал, сая.төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	2	3	4	5	6	7
Аймгийн БОАЖ-ын газарт	Цаасаар, цахимаар	БОМТ болон Хяналт, шинжилгээний гүйцэтгэлийг тайлагнах	11-р сарын 01	-	Уурхайн дарга	Уурхайд
БОУАӨЯ-ны ХБОБНУГ-т	Цахимаар	Тайланг хүлээн авсан актыг хүргүүлэх	11-р сарын 01	-	Уурхайн дарга	БОУАӨ-ийн яам
Төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн багийн ИНХ	Цаасаар, Илтгэл хэлбэрээр	Тухайн жилийн БОМТ-ний биелэлтийн тайланг хэлэлцүүлэх	10-11 сард	1.0	Уурхайн дарга	Багийн ИНХ
Нийт дүн				1.0		

13. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хог хаягдлыг устгах гэрээг Бор-Өндөр сумын хот тохижилтын газартай байгуулж гэрээний биелэлтийг ханган ажиллана.

Уурхайн үйл ажиллагааны явцад үүсэх ахуйн болон техникийн хог хаягдлыг ангилан ялгаж дараах байдлаар арга хэмжээ авна.

- 1) Уурхайн орчинд үүсэх ахуйн хог хаягдал, цаасан хог хаягдал хуванцар сав, шилэн сав зэргийг тус тусад нь ангилан ялгаж дараах зориулалтаар устгал хийнэ.
- 2) Техникийн хог хаягдал болох резинэн дугуй төмөр эдлэлийн хаягдал, шатах тослох материалын хаягдлууд багтана.

Хүснэгт 7. Хог хаягдлыг бууруулах болон устгах арга хэмжээ

№	Хог хаягдлын ангилал Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ, эх үүсвэр	Нийт зардал /мян.төг/	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах хууль, журам, стандарт
1	Хог ангилан ялгах сав (ахуйн) байрлуулж, тэмдэгжүүлэх	Уурхайн кемп, ажлын байр, бусад шаардлагатай газруудад	0.5	Жилд 1 удаа	Хог хаягдлын тухай хууль Хог хаягдлын хууль, ЗГ-ын 2018/116 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль Аюултай хог хаягдлын журам
2	Хог хаягдлыг түр хадгалах талбайг стандартын шаардлагад нийцүүлэн тохижуулах	Уурхайн талбай	2.5	2026 онд	
3	Хог хаягдлыг сумын төвийн нэгдсэн цэгт гэрээт байгууллагаар тээвэрлэн зайлуулах	Уурхайн талбай	Үйл ажиллагааны зардлаар	Тухай бүрд	
4	Асгарсан тос, шатахууныг элс, сорбент ашиглан шуурхай саармагжуулах	Засварын талбай	Үйл ажиллагааны зардлаар	Тухай бүрд	
5	Ажилласан тос, тосолгооны материалыг битүүмжлэл сайтай саванд хуримтлуулах	Засварын талбай	-	Тухай бүрд	
6	Ажилчдад хог хаягдлын ангилан ялгалт, зөв менежментийн талаар сургалт зохион байгуулах	Нийт ажилчид	-	Жилд 1 удаа	
7	Үлдэгдэл хог хаягдлыг сумын төвийн ТҮК-тэй гэрээ байгуулан зайлуулах	Уурхайн талбай	Гэрээнд заасан дүнгээр	Жил бүр	
Нийт дүн			3.0		

14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

- Байгаль орчныг хамгаалж, нөхөн сэргээхэд Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ, төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, нөхөн сэргээх төсөл, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу ажиллана.
- Уурхайн хүчин чадал дунд тул удирдлагын нүсэр бүтэц байх шаардлагагүй юм. Иймд байгаль орчныг хамгаалах, хяналт тавих, нөхөн сэргээлт хийх ажлыг уурхайн дарга, байгаль орчны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн хариуцан гүйцэтгэх бөгөөд жил бүр гүйцэтгэх ажлын хэмжээ болон зардлыг байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгаж ажиллана.
- Компанийн удирдлага нь байгаль орчны холбогдолтой бүх хууль журмын дагуу уурхайн үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулахаас гадна хуулийн өмнө хариуцлага хүлээнэ.
- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэлд хяналт шинжилгээ хийлгэсэн дүнг заасан хугацаанд холбогдох байгууллагад хүргэж тайлагнаж байна.

Хүснэгт 8. Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хугацаа	Зардал сая.төг	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлж, энэ чиглэлээр үүрэг хариуцлагын дотоод журмын дагуу ажиллах	Жил бүр	Үйл ажиллагааны зардлаар	Усны тухай хууль МУ-ын үндсэн хууль Хөдөлмөрийн тухай Эрүүл мэндийн тухай Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм Далд уурхайн аюулгүй ажиллагааны дүрэм MNS 4990:2000 MNS 4968:2000 MNS 4994:2000
2	Байгаль орчны асуудлыг хариуцан зохион байгуулах үүргийг удирдлагын хүрээний ажилтандаа хариуцуулан ажиллуулах	Олборлолтын хугацаанд	Үйл ажиллагааны зардлаар	
3	Болзошгүй аюул ослын үед орон нутгийн эмнэлгийн байгууллагатай хамтран ажиллах, үйлчлүүлэх талаар тохиролцох, ажил үйлчилгээний онцлогтой холбогдон гарч болох өвчлөл, гэмтэл хордлогын тухай мэдээлэл харилцан солилцож зохих бэлтгэлийг хангах арга хэмжээ авах	Жил бүр	Үйл ажиллагааны зардлаар	
4	Ус ашиглах дүгнэлт гаргуулан, холбогдох газраас ус ашиглах зөвшөөрөл авах	Жил бүр	Үйл ажиллагааны зардлаар	
5	Уурхайд ажиллаж байгаа ажиллагсдын тухайн ажлыг хийж гүйцэтгэх мэдлэг чадварыг сайжруулах зорилгоор мэргэжлийн сургалтад хамруулж байх	Жил бүр	2.0	

6	Ажлын байрны хэвийн бус нөхцөлд ажилладаг ажилчдыг илчлэг, витаминлаг хоол хүнсээр хангах	Өдөр бүр	Үйл ажиллагааны зардлаар	
7	Тэр бум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд жил бүр мод тарих	Жил бүр	10.0	
Нийт дүн			12.0	

Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал **48.86 сая төгрөг** байна.

УУЛ УУРХАЙН ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Хянасан огноо	
Хянасан мэргэжилтнүүдийн хувийн дугаар	
Дүгнэлт	
<ul style="list-style-type: none"> • Шийдвэрийн төсөл • Ололт, амжилттай тал • Дутагдалтай сул тал • Шаардлага 	

НЭГ. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ ХУУЛИЙН ЭТГЭЭД, ТӨСЛИЙН ТУХАЙ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

- Байгууллагын нууцын тухай хуулийн 6.1 болон 6.2-ыг үндэслэн дагуу тухайн төслийн хуулийн этгээд мэдээллийн төрлийн харгалзах мөр, баганад мэдээллийг товч хэлбэрээр үнэн зөв оруулах.
- Тухайн төсөлд хамааралгүй мэдээллийг **“хамааралгүй”** гэж бөглөнө.
- 1.2.7 дахь хаалтын дараах зориулалт гэдэгт уурхайн хаалтын дараа нөхөн сэргээсэн газрыг бэлчээр, газар тариалан, агуулах, олон нийтэд зориулсан үйлдвэр, үйлчилгээ гэх мэт тухайн газрыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахаар төлөвлөж буй бол орон нутагтай урьдчилан тохиролцсон чиглэлийг оруулах.

д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
1.1	1. Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	"Си Эм Кэй Ай" ХХК
	2. Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	5288703
	3. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны чиглэл	Уул уурхай
	4. Аж ахуйн нэгжийн харьяаллын хаяг	Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сум
	5. Захирлын нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Л.Алмаз
	6. Холбогдох мэргэжилтний нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Г. Алтангэрэл 88919789
1.2	1. Төслийн нэр	“Бор-Өндөрийн хайлуур жоншны хүдрийн 16-1 биетийг далд аргаар ашиглах” төсөл
	1. Төслийн харьяаллын байршил	Хэнтий аймаг Бор-Өндөр сум
	3. Төслийн ангилал а. нүүрс, алт, жонш, төмрийн хүдэр гэх мэт б. ил уурхай, далд уурхай, шороон орд	Далд уурхай

в. баяжуулах үйлдвэр	
4. Төсөл эхэлсэн огноо	2026
5. Төсөл хэрэгжих хугацаа	5 жил (Цаашид сунгах)
6. Уурхайн хаалт эхлэх огноо	2031 он
7. Хаалтын дараах зориулалт	Бэлчээрийн
8. ТЭЗҮ баталсан огноо	2024 он
9. Урьд оны бүтээгдэхүүний нийт хэмжээ /дундаж/	-
10. Ажилчдын тоо	55
11. Тухайн жилийн ажлын ерөнхий төлөвлөгөө	Батлагдсан 2026 он
12. Тухайн төсөлд хамаарах дэд бүтэц - замын урт, эхлэл, төгсгөлийн цэг, чиглэл; - шатахууны түгээгүүрийн тоо - шатахууны агуулахын агууламжийн хэмжээ - тэслэх, дэлбэлэх бодисын үйлдвэрийн хүчин чадал гэх мэт	- - - Тэсрэх материалын агуулах – 10 тн багтаамжтай.

ХОЁР. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР ОЛГОГДДОГ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ, ДҮГНЭЛТ, ЛАВЛАГААНЫ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

- Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай 2.3-ыг үндэслэн хуулийн хуулийн этгээд тусгай зөвшөөрөлтэй холбогдох доорх мэдээллийг үнэн зөв оруулах.
- Тусгай зөвшөөрөл, үнэлгээ, дүгнэлтийг баталсан хуулийн этгээд, дугаар, огноог оруулах
- Доорх хүснэгтийн 2.1.9, 2.1.10-т тусгагдсан холбогдох 7 материалын хуулбарыг байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд зайлшгүй хавсаргах. Мэдээлэл оруулах баганад хавсралтын нэрийг оруулах.

д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
2.1	1. Тусгай зөвшөөрлийн төрөл /ашигт малтмал/ Дугаар Хүчинтэй хугацаа Талбай	Жонш MV – 016772 2041.01.31 30.75 га
	2. Тусгай зөвшөөрлийн төрөл /химийн бодис ашиглах/ Дугаар Хүчинтэй хугацаа	- - -
	3. Химийн бодисын агуулахад хийсэн мэргэжлийн хяналтын газрын тодорхойлолт	-
	4. Галын дүгнэлтийн огноо, дугаар	2025.05.10 №0002414
	5. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	2025.02.05 БОУАӨЯамны үнэлгээний шинжээч О. Амарсанаа
	6. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	2026 Ногоон эко мандала ХХК
	7. Ус ашиглалтын дүгнэлтийн огноо	-
	8. Тухайн жилийн уулын ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний огноо	2026 он
	9. Батлагдсан уулын ажлын төлөвлөгөөний 1.1, 1.5, 1.7, 1.9, 1.10, 1.11 дэх маягтыг хавсаргах	1.1, 1.5, 1.7, 1.9, 1.10, 1.11 маягт хавсаргав.
	10. ТХГН-ын тухай хууль, Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулиар тогтоосон хамгаалалтын бүсийн хилийн заагтай давхацсан эсэхийг тодорхойлсон лавлагааг хавсаргах	Тодорхойлолтыг хавсаргав.
	11. Тухайн жилд баримтлах стандартын дугаар <ul style="list-style-type: none"> • Үндэсний • Олон улсын 	MNS 5246 - 2003. 4.x MNS 4941 - 2010. 10.x MNS 5365 - 2004. 4.x MNS 5885 - 2008. 8.x MNS 3298 - 1991. 5.x MNS (ISO)1 - 1046. 2003. 19.x MNS 17.5.1.19 - 1992. 9.x MNS 6148 - 2010. 5.x MNS 3936 - 1986. 25.x

ГУРАВ. ХИМИЙН БОДИСЫН ЭРСДЭЛ, ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

- Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн А-05 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын 2 дугаар хавсралтад тусгагдсаныг тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний агуулгад заагдсаны дагуу химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хэсгээс холбогдох доорх мэдээллийг оруулах
- Тухайн жилд олон төрлийн химийн бодис ашиглахаар бол байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд хавсралтаар оруулж хүснэгтийн 3.1.1-д хавсралтын нэрийг дурдах /хэмжих нэгжийг дурдсан байх шаардлагатай/
- Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөнд дараах мэдээллийг бүрэн тусгасан тохиолдолд 3.1.2-ын мэдээлэл оруулах хэсэгт “хангалттай” гэсэн дүгнэлтийг оруулна.
 - урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ
 - эрсдэлийн үед авах арга хэмжээ
 - учруулсан хор уршгийг зайлуулах, бууруулах арга хэмжээ
 - хохирлын нөхөн төлбөрийг тооцох арга хэмжээ
- Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөнд тухайн жилд гарах ахуйн хатуу болон шингэн хог хаягдлыг хэрхэн устгах, зайлуулах арга хэмжээ, давтамж, мониторингийн арга хэмжээг тусгах, хуванцар, резинэн материал /дугуй, сав баглаа боодол/ зэрэг хог хаягдлыг дахин ашиглах цэгт хүргэх хуваарь, аюултай хог хаягдлыг хадгалах агуулах арга хэмжээг төлөвлөх шаардлагатай.

д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
3.1	1. Тухайн жилд ашиглах химийн бодисын нэр, хэмжээ /хэмжих нэгж/	-
	2. Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	-
3.2	1. Шатах тослох материалын нэр хэмжээ /хэмжих нэгж/ агуулах байгаа эсэх 2. Тэслэх, дэлбэлэх бодисын нэр хэмжээ /хэмжих нэгж/ агуулах байгаа эсэх	Ажилласан масло 0.8 тн Эмульсийн тэсрэх бодис 4 Бэлт тэслүүр 1.8
3.3.	1. Тухайн жилийн хог хаягдлын жилийн дундаж хэмжээ /хэмжих нэгж/ <ul style="list-style-type: none"> • Ахуйн хог хаягдал /хатуу, шингэн/ • Үйлдвэрийн хог хаягдал /хатуу, шингэн/ • Аюултай хог хаягдал 	15 тн 20 тн
	2. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх тухайн жилийн арга хэмжээний төсөв	Орон нутагтай хамтран ажилладаг.

ДӨРӨВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨСӨВ

Доорх хүснэгтийн 4.1.2 - 4.1.7 -д тусгагдсан тухайн жилийн арга хэмжээний төсвийн нийлбэр нь 4.1.1 —д тусгагдана.

д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
4.1	1. Тухайн жилийн байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний нийт төсөв	48.86 сая
	2. Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний төсөв /технологийн зөв шийдэл/	5.3 сая
	3. Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төсөв	11.66 сая
	4. Нөхөн сэргээх арга хэмжээний төсөв /техникийн, биологийн/	Биологийн нөхөн сэргээлт болон тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд 3000 мод тарина.
	5. Дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээний төсөв	15.0 сая
	6. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах төсөв	1.0 сая
	7. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний төсөв	12.0 сая
4.2	1. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төсөв	-
4.3	1. Тухайн жилийн орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөрийн нийт төсөв	3.9 сая

ТАВ. МЕТА МЭДЭЭЛЭЛ

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 39.1.7-д заасныг үндэслэн төсөл хэрэгжүүлэгчээс доорх хүснэгтэд тусгагдсан төслийн дэд бүтэц, нөхөн сэргээх, дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний цар хүрээ, орчны хяналт шинжилгээний цэгэн мэдээллийг тусгасан мета мэдээллийг цаасанд өнгө будаг, таних тэмдгээр буулгасан хэлбэрээр болон файл хэлбэрээр тайланд хавсаргах.

Доорх хүснэгтийн мэдээллийг бүрэн тусгасан эсэхийг шалгах баганыг шинжээч бөглөнө.

д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээллийг бүрэн тусгасан эсэхийг шалгах багана
5.1	Зурган мэдээлэлд тусгах мэдээлэл <ul style="list-style-type: none"> • Тосгон • Дэд бүтэц (зам, өндөр хүчдэл, цахилгаан сүлжээ, шугаман хоолой, станцын байршил, хашаа, тусгаарлагч, үерийн хамгаалалтын далан, аянга зайлуулагч гэх мэт) • Хог хаягдлын цэгийн байршил • Хог хаягдлын агуулахын байршил • Хог хаягдлын далан • Химийн бодисын агуулахын байршил • Орчны хяналт шинжилгээний дээж авах хяналтын цэгийн байршил • Тухайн жилд хуулах хөрс • Гадаад, дотоод овоолго • Техникийн нөхөн сэргээлтийн талбай • Биологийн нөхөн сэргээлтийн талбай • Гүний худгийн байршил • Дүйцүүлэн хамгааллын байршил 	байгаа

ЗУРГАА. ТУХАЙН ЖИЛИЙН АРГА ХЭМЖЭЭНЭЭС БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан нөлөөллийн дүн шинжилгээний хэсгээс доорх хүснэгтийн А, Б, В, Г дэх баганад “тодорхойлсон”, “тодорхойлоогүй” “хамааралгүй” гэсэн 3 төрлийн хариултаас сонгож бөглөх.

Дүгнэлт гэсэн багана дахь дүгнэлтийг байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний нөлөөллийн дүн шинжилгээний хэсэгт Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамны мэргэжилтэн дүгнэлт гаргана.

Нөлөөллийн ангилал	А. Тооцсон эсэх	Б. Нөлөөллийн цар хүрээг тодорхойлсон эсэх	В. Нөлөөллийн эрчмийг тодорхойлсон эсэх	Г. Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацааг тодорхойлсон эсэх	Дүгнэлт
6.1.Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл - Бохирдуулах - Эвдэх - Доройтуулах	Тодорхойлсон Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлоогүй Тодорхойлоогүй Тодорхойлоогүй	Тодорхойлсон Тодорхойлсон Тодорхойлсон	
6.2.Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл - Бохирдуулах -Нөөцийг бууруулах	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	
6.3. Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөлөл - амьдрах орчныг хуваах - амьдрах орчныг доройтуулах - амьдрах орчныг хомсдуулах -нөөцийг бууруулах	Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй	Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй	Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй	Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй Хамааралгүй	
6.4.Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл - Бохирдуулах - тоос	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	Тодорхойлсон Тодорхойлсон	
6.5.Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс - Хамгаалах -Нүүлгэн шилжүүлэх	Тодорхойлсон Хамааралгүй	Тодорхойлсон Хамааралгүй	Тодорхойлсон Хамааралгүй	Тодорхойлсон Хамааралгүй	

ДОЛОО. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЯНАЛТ

- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийн “А” баганад байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээг тоогоор илэрхийлэх
- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийн “Б”, “В”, баганад байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээний шалгуур үзүүлэлт, хэмжих нэгжийг тогтоосон эсэхэд “тийм”, “үгүй” хариулт өгнө.

Доорх хүснэгтийн “Г” баганад байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээний шалгуур үзүүлэлт, хэмжих нэгжийг оновчтой тогтоосон эсэхэд Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн мэргэжилтнүүд “хангалттай” “хангалтгүй” гэсэн дүгнэлт өгнө.

Тухайн жилийн байгаль хамгаалах арга хэмжээний чиглэл	А.Тоо	Б.Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоосон эсэх	В.Шалгуур үзүүлэлтийн хэмжих нэгжийг тогтоосон эсэх	Г.Дүгнэлт
7.1. Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх зайлуулах арга хэмжээ	8	Тийм	Тийм	
7.2. Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	-	-	-	
7.3. Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ - техникийн/ га эзлэхүүн	1	Тийм	Тийм	
7.4. Дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээ	1	Тийм	Тийм	
7.5 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах арга хэмжээ	1	Тийм	Тийм	
7.6. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	-	-	-	
7.7. Байгаль орчны менежментийн удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ	4	Тийм	Тийм	

НАЙМ. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийг “А, Б, В, Г” баганад байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан арга хэмжээг тоогоор илэрхийлэх.

Хяналт шинжилгээний дээж	А. Дээж авах цэгийн тоо	Б. Дээж авах цэгийн байршил	В. Давтамж	Г. Төсөв
Агаар	6	Уурхайн гол ам, ажилчдын хотхон, уурхайн зам, овоолго	2 удаа	1.5 сая
Ус	3	Ундны усны худаг Шүүрлийн ус	2 удаа	1.2 сая
Хөрс	4	Уурхайн шимт хөрсний овоолго, ахуйн бохир усны хаягдал орчимд, хотхон, засварын талбай	2 удаа	1.2 сая
Нийт				3.9 сая